

31-én történt felozlásáig napról-napra mondja el az eseményeket. Az előadás persze igen vázlatos, egy-egy napnak ritkán szentel 5—6 sor-nál többet. Az utolsó tíz nap története meg éppen néhány szóba van összeszorítva, mert az író lábba esett és a hadinaplót nem tudta az előbbiekhöz hasonlóan rendezesen folytatni; a teljesség kedvéért azonban elmondja, hogy mi előzte meg a sereg felozlását.

Magyarokról és magyar csapatokról többször olvashatunk a naplóban, mint pl. egy ifjú BETHLEN (a szövegben Behlen!) grófról vagy PÁLFIRÓL, vagy arról az 1000 magyar vitézből álló csapatról, amely résztvett a július 19-i esti ostromban, de a szövegben a magyarok szerepe nem domborodik ki különösen. Viszont már a cím is jelezte, hogy a bajor választó napról-napra véghezvitt nevezetes cselekedeteiről lesz különösképen szó.

Tudjuk, hogy különböző fejedelmi személyek seregeik élén személyesen is résztvettek ezekben a hadjáratokban. Ezek mind ünnepe!t hősi nevet akartak maguknak kivívni az európai keresztyén közvélemény előtt. Ezért szálltak személyesen hadba és ezért akart mindegyik fővezér lenni, a tulajdonképeni fővezér, LOTHARINGIAI KÁROLY herceg kárára. Ennek persze egy sereg ellentét lett az eredménye, amelyet a több fázisában egységes hadvezetés nélkül való hadjárat sínylett meg tulajdonképen legjobban.

A hősi színben feltűnni kívánó fejedelmi személyek között a bajor választó, MAX EMMANUEL különösen becsvágyó fiatalember volt és nyilván tévedés nélkül állítható, hogy a szóbanforgó *Relation* célja nemcsak a külföldi közvélemény tájékoztatása volt, hanem egyúttal a bajor választónak a kívánt hősi köntösbe való felöltöztetése is.

HARSÁNYI ANDRÁS.

Szegedi-Kis István két nyomtatványa Edinburghban. A négy nagy skóciai egyetemi könyvtárban magyar vonatkozású nyomtatványok után kutatva SZEGEDI-KIS ISTVÁN két munkájának, a *Loci communes*-nek és a *Speculum*-nak egy-egy példányát találtam meg Edinburghban.

Az edinburgh-i egyetemi könyvtárban SZEGEDI *Speculum Romanorum Pontificum*-a 1584-i bázeli (vagyis első) kiadásának egy példánya van. A könyvben bejegyzés csak a címlapon található, de ez az egysornyi szöveg is olvashatatlan; egyedül a *London* név és az 1585-ös évszám vehető ki. Ez mindenesetre értesít arról a jelentős körülményről, hogy az 1584. kinyomott munka egy példánya a megjelenést követő esztendőben már Londonban volt.

Ennél több és igen érdekes bejegyzések olvashatók a könyvtár másik SZEGEDI-féle könyvében, az 1585-i bázeli (tehát első) kiadású

Theologiae Sincerae Loci Communes de Deo et Homine-ben. Az igen szép, vízfoltos könyv első figyelemreméltó bejegyzése szerint *Empt. Lond. 28 Junii 1586 pret. 7 sh.*, azaz 1586 június 28-án Londonban vásárolták meg 7 shillingért. Alább ugyane kéztől még két bejegyzés van. Egyik: *3 lib. 10d Scot*; a másik alatta: *Johannis Davidsoni Liber*. A 7 shilling és a 3 font 10 penny között értékkülönbség nincsen, mert az utóbbi megjelölés után ott van a *Scot*, ami annyit jelent, hogy *skót értékben*; az pedig ismeretes, hogy a skót font értéke a font sterlingéhez képest a XVI. században állandóan romlott, míg a XVII. század elejére 12 skót font 1 font sterlinget ért. Az arány 1579. 1 : 8, 1597. pedig 1 : 10 volt. Az, hogy a londoni eladás ténye és a skót fonttal való értékmegjelölés ugyanegy kézzel íratott be a könyvbe (feltételezhetőleg a harmadik azonos kézzel írott bejegyzésben szereplő JOHN DAVIDSON-éval), arra mutat, hogy a könyv a londoni vásár után hamarosan Skóciába került, mégpedig az átszámítási arányt nézve inkább a 80-as, mint a 90-es években; esetleg éppen már 1586., amely esetben JOHN DAVIDSON vásárolta vagy vásároltatta magának a könyvet Londonban és a londoni vételárat írta bele ismételtlen a könyvbe skót értékben.

Későbbi kézzel még ez olvasható mint bejegyzés: *Donatus ab Joanne Weir 1618 és Donatus sum Academiae Edinburgenae (!) a Johanne Weir anno 1618*. Ez tehát a nyomtatványnak JOHN WEIR által 1618. az edinburgh-i teológiának történt ajándékozását örökítette meg.

Ez a két adat is szép bizonyítéka annak, hogy a XVI. századbeli magyar protestáns írók, elsősorban SZEGEDI munkái iránt, mily érdeklődés nyilvánult meg a nyugati protestánsoknál.

HARSÁNYI ANDRÁS.

„Az első magyar kantianus filozófia“ kérdéséhez. A M. KSzemle megelőző számában JOÓ TIBOR ismertette az Országos Széchényi-Könyvtár új szerzeményét, LENGYEL JÓZSEF egykori debreceni professzor 1800—1803. évi filozófiai előadásainak vezérfonalát. Eddig azt tartottuk, mondja, hogy MÁRTON ISTVÁN egykori pápai tanárnak a kriticismus szellemében írt, de teológiai jellegű műveit leszámítva (1796, 1817), „csak 1817-ben szólal meg KÖTELES SÁMUEL etikai művében“ magyar nyelven a kanti filozófia. „A Széchényi-Könyvtár új szerzeménye most sokkal korábbi időpontra tolja ki a magyarnyelvű kantianizmus kezdetét“, írja JOÓ TIBOR. Megállapítását helyesbítenem kell. Először is nem szabad leszámítanunk MÁRTON ISTVÁN teológiai művét az 1796-ban megjelent „Keresztyén theologusi morál“-t, annál kevésbbé, mert a mű I. Toldaléka a 663—769. lapo-